

Karmelietenklooster Brugge

De Karmelietenorde ontleent haar naam aan de Karmel-berg in het Haïfa-gebergte waar volgens de oudtestamentische overlevering de profeet Elia een teruggetrokken leven in een grot leidde en waar zich tot op vandaag een heiligdom bevindt dat zowel door Christelijke, Joodse als Islamitische bedevaarders bezocht wordt. In het begin van de 13^e eeuw ontstaat op deze berg een kluizenaarsgemeenschap die ondanks het teruggetrokken bestaan van de individuele leden toch een zekere mate van samenhang bezit, gezien er een gemeenschappelijke kleine kerk en eetzaal voor de broeders voorzien is. Over het ontstaan van de Karmelietenorde bestaan verschillende theorieën. Het zou gaan om boetvaardige kruisvaarders of om Syrische christenen die uit hun woonplaatsen verdreven werden door de opmars van de Saraceense legers. Vast staat dat deze religieuze orde een unicum is, daar zij de enige orde is zonder een eigenlijke stichter.

Vanaf 1250 gaan de broeders van de Karmelietenorde uitzwerven naar Europa, waarbij er gemeenschappen gesticht worden in o.a. Cyprus, maar ook in meer stedelijke gebieden als Noord-Frankrijk (Valenciennes) en Vlaanderen. In Brugge wordt het eerste karmelietenklooster gesticht in 1260 in wat nu nog de Carmersstraat heet. In 1290 worden de laatst overgebleven karmelieten van de Karmelberg door de oprukkende Saracenen verdreven, waarna zij onderdak vinden in de Europese karmelietenkloosters. Deze vluchtelingen komen terecht in een wereld die hen totaal vreemd is, nl. kloosters in groeiende en dynamische steden i.p.v. afgelegen kluizen in een desolate woestijn. Toch weerhoudt dit hen niet om zich met veel succes in de steden te vestigen en in een relatief korte periode talrijk te worden. Toch breekt in de 15^e en 16^e eeuw een crisisperiode waarbij in bepaalde regio's, vb. Spanje, de karmelieten en hun vrouwelijke tegenhangers bijna volledig van de kaart geveegd worden. In Brugge daarentegen laat de crisis voor de karmelietenorde wat langer op zich wachten, want hier kent het klooster een grote bloei tot aan de stichting van calvinistische republiek tijdens de Opstand. In deze duistere periode vindt de karmelietenorde o.l.v. de Spaanse karmelietes Sint Theresa van Avila een nieuw elan, waarbij zij pleit voor een terugkeer naar een leven volgens de strenge evangelische regel van weleer. Dit zorgt voor het ontstaan van een nieuwe tak binnen de orde, nl. de Ongeschoeide Karmelieten. In onze regio worden deze in de volkstaal ook *Discalsen* genoemd en ondanks hun naam zien zij in de koudere regio's logischerwijze af van een blootsvoetse status, maar kiezen er voor om geen kousen te dragen. In 1610 duiken de eerste ongeschoeide karmelietessen op in Brussel, waar onder invloed van de aartshertogen Albrecht en Isabella een klooster gesticht wordt met Spaanse zusters. Vanaf 1626 zijn er ook te Brugge ongeschoeide karmelietessen aanwezig. Kort na de eerste stichtingen van ongeschoeide karmelietessen in de Nederlanden komen ook hun mannelijke tegenhangers vanuit Spanje overgewaaid en in 1631 stichten een vijftal broeders een klooster te Brugge. Zij waren afkomstig uit karmelietenkloosters in Brussel, Antwerpen en Leuven. Zij slagen in het aankopen van een domein in de Ezelstraat (het 'Hof van Uytkercke', terug te vinden op het plan van Marcus Gerards), en een van de eerste activiteiten van de broeders op deze locatie is het opstarten van een brouwerij. Doordat de ongeschoeide karmelieten leven van donaties van gelovigen, ontstaat een zekere tegenstand bij de reeds gesettelde kloosters (van bedelorden) in de stad. Wanneer er in Brugge echter een pestepidemie uitbreekt in de eerste helft van de 17de eeuw kiezen de ongeschoeide karmelieten ervoor om zich ten dienste te stellen van de noodlijdende bevolking, wat hen natuurlijk na afloop de (financiële) sympathie van de Brugse bevolking oplevert. Hierdoor kan in 1689 overgegaan worden tot de bouw van een kerk ter vervanging van de reeds bestaande kapel. Zowel het ontwerp als de bouw van deze kerk wordt volledig verzorgd door broeders van de orde. De stad schenkt hen het schilderij boven het altaar als dank voor de hulp bij de epidemie. Dit schilderij is van de hand van Herregodts en verbeeldt de Moeder Gods en de heiligen die God smeken om de bevolking niet meer te straffen met de pest. Onder de kerk (koor en altaargedeelte) bevindt zich een crypte met de resten van ongeveer 300 broeders en lokale weldoeners. In de eerste helft van de 18de eeuw wordt het

klooster meer en meer uitgebouwd. Tussen 1985 en 2005 worden kerk en klooster volledig gerestaureerd.

Het klooster van de ongeschoeide karmelieten is het enige dat de periode van de Franse Revolutie ongeschonden kan doorstaan, in tegenstelling tot het karmelietenklooster van de Carmersstraat dat volledig vernield wordt. Slechts enkele kunstvoorwerpen van dit klooster worden van de veilinghamer gered en naar dat van de Ezelstraat overgebracht. Toch worden ook de ongeschoeide karmelieten door de revolutionairen uit hun klooster verdreven en wordt een veiling georganiseerd voor de inboedel en de kunstschaten. Het geheel wordt echter opgekocht door een welstellende vriend van de prior waardoor alles, onder het wakend oog van een eenzame portier, ter plaatse kan blijven in het onbewoonde klooster. Na deze turbulente periode wordt het klooster opnieuw bewoond door broeders, maar ook de periode onder Nederlands bewind in 1815-1830 is geen sinecure, daar er een verbod geldt op het aanwerven van novicen. Vanaf de Belgische onafhankelijkheid in 1830 kunnen de kloosters opnieuw leden verwelkomen en ontstaat er dus een gestage groei in het aantal ongeschoeide karmelieten. In de 20ste eeuw gaan de ongeschoeide karmelieten inzetten op missioneringswerk in India, waardoor nu 1 op de 3 karmelieten ter wereld van Indische afkomst is. In 1975 keert de laatste Vlaamse karmeliet terug uit India, op dit moment zijn er nog 25 ongeschoeide karmelieten in Vlaanderen.

Ondanks de oorspronkelijke keuze van de karmelieten om een kluzenaarsleven te leiden, kozen zij er vanaf het begin voor om sporadisch te prediken onder (nabije) gemeenschappen. Toch leidt bij de vestiging van de karmelietenklooster in Europa de omschakeling van een kluzenaarsleven in een woestijn naar een leven in een drukke Europese stad voor zekere spanningen binnen de kloostergemeenschap. Keuzes dienen gemaakt te worden over de levenswijze waarbij de nadruk toch blijft liggen om het contemplatieve. Karmelietenkloosters zetten dan ook niet in op ziekenzorg en zullen slechts uitzonderlijk belast zijn met een parochie of met onderwijs. (Ongeschoeide) karmelieten kan men geen echte monniken noemen, hun kloosters zijn geen abdijen, maar ze zitten ergens tussen monnikenordes en andere religieuze congregaties in. Bij Karmelietessen is het verschil met andere ordes heel wat duidelijker afgelijnd, hun leven is vooral gericht op contemplatie en uitvoeren van handwerk (o.a. herstellen van kledij). Ook zijn er heel wat regionale verschillen te bespeuren tussen verschillende karmelietenkloosters onderling, vb. in Frankrijk is er een groot onderscheid tussen het zuiden waar de kloosters een meer monastiek karakter hebben dan in het noorden.

Het klooster in de Ezelstraat kan men architecturaal een typisch klooster noemen. Het bezit de karakteristieke structuur die voorzien is van een pandgang. De stilte is heel belangrijk binnen het klooster en er hangt nog steeds de typische kloostersfeer; toch staat de deur toch voor de noden van anderen door het bieden van een luisterend oor, prediking,... De keuze voor het kloosterleven betekent immers niet dat men afgesloten is van de buitenwereld. Het Brugse klooster telt nog 5 karmelieten, waarvan 4 Vlamingen en 1 karmeliet van Indische afkomst. In 1995 werd ervoor gekozen om 15 kamers in het voormalige noviciaatshuis om te bouwen naar gastenkamers voor individuele klanten of groepen die rust, contemplatie, ... zoeken.

Bij de aanvang van de karmelietenorden waren alle leden broeders, d.w.z. leken die een religieus leven leidden zonder het ontvangen van één of meerdere van de geestelijke wijdingen. In deze periode had de orde immers geen nood aan priesters. Sinds de vestiging van de orde in Europa is er steeds meer nood gekomen aan de aanwezigheid van priesters. Heden hebben de meeste karmelieten ook een priesterwijding ontvangen. De Karmelorde bezit vestigingen over de hele wereld. Het generaal-bestuur bevindt zich te Rome, maar verleent de karmelietenkloosters veel autonomie. Enkel voor het nemen van belangrijke beslissingen wordt hun advies en toelating gevraagd. Ook is er elke zes jaar een inspectie van de kloosters uitgaande van dit generaal-bestuur. In Vlaanderen zijn er nog

karmelietenkloosters in Brugge, Gent en Antwerpen. De andere Vlaamse kloosters werden reeds gesloten, net als 7 van de 12 Karmelietessenkloosters die Vlaanderen rijk was. Het Brugse klooster van Ongeschoeide Karmelieten is niet verbonden aan een parochie, wat betekent dat zij dan ook geen steun van de Staat ontvangen, behalve eventuele subsidies bij restauraties aan beschermde kloostergebouwen. Het bisdom heeft geen juridische zeggenschap over het klooster, wel zijn er onderlinge afspraken.

Naast de profeet Elia en de Heilige Theresa van Avila, is ook de Heilige Theresia van Lisieux een belangrijke heilige voor de Karmelietenorde. Zij werd in 1925 heiligverklaard en zorgt vooral in Frankrijk voor een grote bekendheid van deze religieuze orde.

De decoraties van de kerk zijn voorzien van een duidelijke symboliek in betrekking tot de karmelietenorde, de bijbel, de sacramenten: men ziet er naast de traditionele Christelijke symboliek ook afbeeldingen van en verwijzingen naar de belangrijkste heiligen voor deze orde. De binnentuin van het klooster is opmerkelijk door de aanwezigheid van het pesthuisje, de kluis en de ingang van de crypte. Het pesthuisje werd gebouwd tijdens de vernoemde pestepidemie om besmette broeders onderdak te bezorgen in afzondering van hun gezonde kloostergezellen. De kluis werd gebouwd om te voorzien in de mogelijke nood aan een nog verder doorgedreven afzondering en contemplatie voor de kloosterlingen.